

Laura Solanko: Kansallisiin menestyjiin perustuva politiikka ja Venäjän kilpailukyky

Venäjän teollisuuspolitiikassa on alettu korostaa suurten valtionyritysten, ns. kansallisten menestyjien, roolia monien eri tuotannonalojen kehittämisessä. Useille aloille on perustettu tai suunnitella uusia valtionyhtiöitä ja niiden yhteenliittymiä. Tällaisia kansallisia menestyjiä on kaavailtu paitsi energia- ja luonnonvarateollisuuteen myös mm. auto- ja ilmailuteollisuuteen, laivanrakennukseen, lääketieteellisuuteen ja jopa kalastukseen.

Venäjän valtion ja valtionyhtiöiden omistukset energiasektorilla ovat kasvaneet viime vuosina merkittävästi. Lisäksi valtio kontrolloi aiempaa tarkemmin monien muiden luonnonvarojen hyödyntämistä. Tämä on luonnollisesti herättänyt keskustelua niin Venäjällä kuin ulkomaillakin. Energiasektori on kuitenkin aivan oma erityisalueensa, se on valtion omistama liki kaikissa maailman raaka-aineriippuvaisissa maissa. Tämä voi olla perusteltua energiavarojen strategisen merkityksen ja erityisen suurten investointitarpeiden takia. Sen sijaan valtion roolin laajentaminen muihin luonnonvaroihin ja etenkin muuhun teolliseen tuotantoon saa suurimman osan ekonomisteista huolestumaan.

Kansallisten menestyjien vaikeat haasteet

Kansallisten menestyjien tukemisen julkilausuttu tavoite on luoda uudet, paremmat edellytykset kotimaisen teollisuuden nousulle. Peruslähtökohdaltaan tämä kuulostaa 1960-luvun teollistamispolitiikalta, mutta taloudet olivat silloin rakenteeltaan erilaisia kuin nyt. Yksittäiset taloudet olivat suljettuja ja uuden tutkimustiedon ja ideoiden välittyminen hyvin hidasta nykyiseen verrattuna. Tästä syystä on vaikea uskoa, että samanlainen politiikka antaisi nykyoloissa saman tuloksen missään päin maailmaa.

Kansallisten menestyjien luomista on perusteltu sillä, että näin voidaan paremmin vastata globaaliin kilpailuun ja menestyä globaalissa taloudessa. Tämäkin tavoite herättää suuria epäilyksiä. Yleensä ollaan sitä mieltä, että uudet, markkinoille tulevat, kansainvälisessä kilpailussa menestyvät yritykset ovat pikemminkin hyvin erikoistuneita jollekin alalle. Viimeaikainen tutkimus on tuonut esiin, että uudet monikansalliset yritykset, joiden kotimaa on kehittyvissä talouksissa, perustavat menestyksensä kahteen seikkaan. Ensinnäkin kansainvälistyminen ei perustu niiden hallussa olevan resurssiperustan (esim. luonnonvarat) hyödyntämiseen vaan pikemminkin pakkoon hakea lisää kasvua kotimaan ulkopuolelta silloin, kun kilpailu resurs-

seista ja kuluttajista kotimaan markkinoilla on kovaa. Toisekseen nämä ns. toisen aallon monikansalliset yritykset eivät useinkaan luo teknologisia innovaatiota vaan niiden menestys perustuu strategiisiin ja organisaatorisiin innovaatioihin. Monet kehittyvien talouksien monikansalliset yritykset ovat nopeita, ketteriä, eivätkä (ainakaan vielä) ole juuttuneet maaorganisaatioiden ja pääkonttorien hierarkioiden vangeiksi. On vaikea kuvitella, kuinka valtio-omisteinen koko kotimaisen teollisuuden rönsyt kattava venäläinen suuryritys vastaa tähän joustavuuden haasteeseen.

Nykyään pyritään voimakkaasti painottamaan yksityisomistuksen tehokkuutta valtio-omistukseen verrattuna. Vaikka empiirinen evidenssi ei olekaan aivan aukotonta, on laajasti hyväksytty tosiasia, että tehdasteollisuudessa (siis esimerkiksi koneenrakennuksessa) yksityisten yritysten tuottavuus on julkisomisteisia suurempi. Siis samoilla resursseilla saadaan enemmän, parempaa tai parhaassa tapauksessa molempia. Tästäkin syystä suurten valtionyritysten perustaminen kilpailukyvyyn ja tehokkuuden nostamiseksi vaikuttaa ainakin epätavalliselta.

Venäjän talouskehitysministeriön skenaariot pitävät toivottavana tulevan kasvun perustamista innovaatioihin. Erityisinä keihäänkärkinä mainitaan usein sotateollisuus ja nanoteknologia. Kansallisen innovaatiojärjestelmän luomisessakin tunnutaan luottavan valtio-omistajaan. Innovaatioita on tulevaisuudessakin määrä tuottaa pääosin valtion varoilla. On pelättävissä, että valtionyhtiöille suunnatut innovaatorahat käytetään tehottomasti ja soveltava tutkimus unohtaen. Monissa kilpailijamaissa suurin osa tutkimuksesta ja tuotekehityksestä tehdään yksityisissä yrityksissä yritysten omilla rahoilla ja julkisen vallan satsaukset keskittyessä pääosin koulutusjärjestelmään.

Vaarana on, että yritysten omaa T&K-toimintaa ei arvosteta eikä tueta. Monilla aloilla venäläiset yritykset voivat vielä pitkään hyödyntää perässähihtäjän etua eli soveltaa muualla jo käytössä olevia tekniikoita ja tätä kautta parantaa tuottavuuttaan. Pyörää ei kannata keksiä uudelleen. Mutta suoraan kopioimalla harvoin päästään hyviin tuloksiin. Perässähihtäjä-yritykselläkin on oltava kohtuullisesti omaa kehitystoimintaa, jotta muualla toimivat keksinnöt voidaan muokata paikallisiin markkinoihin sopiviksi.

Vapaa kilpailu vai protektionismi?

Valtio-omisteisten kansallisten menestysten kokoaminen ei voi ainakaan lisätä kilpailua Venäjän kotimarkkinoilla. Luultavimmin päinvastoin. Ei valtio-omisteinen yritys sentään lähde kilpailemaan itseään vastaan. Lisäksi kansallisten menestysten syntyminen varmasti heikentää uusien yritysten mahdollisuuksia päästä markkinoille, olivat ne sitten koti- tai ulkomaisia. Kohtuullinen määrä kilpailua on usein todettu hyväksi paitsi tehokkuudelle yleensä niin innovaatioiden synnylle erityisesti. Kilpailun rajoittamista ja valtion tukia on toisinaan puolustettu ns. infant industry (kehittymässä oleva teollisuudenala) argumentein. Katsotaan, että julkisella vallalla on oikeus ja velvollisuus suojella kotimaista teollisuudenalaa liial-

liseksi katsotulta ulkomaiselta kilpailulta, jotta kotimainen teollisuus pääsisi rauhassa kasvamaan kilpailukykyiseksi. Tämä kauniilta kuulostava ajatus valittavan harvoin toimii käytännössä. Useimmat empiiriset tutkimukset toteavat, että suojatuilla teollisuudenaloilla yritysten kasvu ja innovaatiotoiminta on erityisen vaatimatonta.

Venäjän talouden rakenteen monipuolistaminen ja kansainvälisen kilpailukyvyn kasvattaminen ovat tärkeitä tavoitteita. Mutta kansallisten menestysten synnyttäminen tuskin auttaa näiden tavoitteiden saavuttamista. Kansallisten menestysten strategia johtaa helposti protektionismin kasvuun, kilpailun supistumiseen sekä huomattavaan sisäiseen kamppailuun valtionyrityöiden kontrollista.

Laura Solanko on BOFITin ekonomisti.